

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

DE
SERVITUTE, LIBERTATI CHRIS-
TIANÆ NON CONTRARIA.

Q U A M
ANNUENTE DEO T. O. M.

S U B P R Æ S I D I O

Viri Summe Reverendi & Celeberrimi

JOANNIS VAN DEN HONERT, T. H. FIL.

S. S. Th. Doct. hujusque Facultatis, ut & Histor. Eccle-
siasticæ, in Academ. Lugd. Batav. Profess. Ordin.

nec non Ecclesiæ Leidensis Pastoris,

Publicæ placidæque disquisitioni subjicit

JACOBUS ELISA JOANNES CAPITEIN, Afer,

DEFENSURUS AUCTOR,

Ad diem 10. Martii, horis 9. & 10. ante meridiem, & horis 2. & 3. post meridiem.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud SAMUELEM LUCHTMANS & FILIUM,

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U.S.A.
1968

Onthouding
van

Wandjes
in een

Witte Hoornbande

en

Dun geklopt.

B. Dees uitlegginge
van binnen tegen het
Reel Platte liemen.

UITLEGGING

VAN DE

TYTELPLAAT.

KLINK-DICHT.

Het kunstafreel verbeeld 't verzengt Guineès gewest,
Daar ryft de Heilzon op ten dienste der Barbaaren:
Het fchip bezeilt de kuft, van Texel uitgevaaren,
Geleid door d' Engel Gods, daar yder 't oog op vest.

O wakk're Hemeltolk! vertoont g' ons tot ons best
Het Euangeliwoord? die Goddelyke blaären,
Bied g' ons dat heilgoed aan? ons, teed're Christenschaaren,
Dus roept het volk, als in verwondering ten lef?

Men ziet hen by 't kasteel hun pligt met lust verrigten,
De laading in de boot, daar uit in 't vaartuig ligten,
Dat om de linkerhoek legt met beslaage zeil.

Zo wil God Chams geslagt ook zyn genaa betoonen;
Daar wy, als Japhets krooft, de tent van Sem bewoonen:
Zo wort het sterk D'Elmien' een schoon kasteel van Heil.

BRANDYN RYSER.

Med. Stud.

D. PETRO CUNÆO, JCTO.
REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI.

D. JOANNI ÆGIDIO VAN EGMOND
VAN DER NYENBURGH, JCTO.

REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI, ET
SÆPIUS SCABINO, JAM VERO ILLU-
STRIS. ORDINUM FOEDERATI BELGII
AD POTENTISSIMUM SICILIARUM RE-
GEM EXTRAORDINARIO LEGATO.

D. WILHELMO CAROLO VAN DER
MUELEN, JCTO.

TOPARCHÆ IN BLYENBURGH, AMPLISS.
MAGISTRATUI TRAJECTINO A SECRETIS.

D. JOHANNI JACOBO VAN WES-
TRENEN, JCTO.

TOPARCHÆ IN LAUWENRECHT, STER-
KENBURGH, THEMAET, ETC. CAPITULI
SC. SALVATORIS, QUOD ULTRAJECTI
EST, DECANO, IN PROVINCIALI TRA-
JECTINORUM CURIA SENATORI ORDI-
NARIO.

D. JA-

D. JACOBO VAN DER MEER, JCTO.

TOPARCHÆ IN HOGEVEEN, REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI, ET SCABINO, NUPER AD ILLUSTRISSIMUM ORDINUM FOEDERATI BELGII CONCESSUM LEGATO.

SUPREMÆ VOLUNTATIS VIRI MUNIFICENTISSIMI ANTONII HALETI EXECUTORIBUS FIDELISSIMIS, MECENATHUS MEIS, STUDIORUMQUE PAUTORIBUS, OPTIME DE ME MERITIS.

FRANCISCO ANTONIO GALETTINI C. SOCI. MUSEUM

FRANCISCO ANTONIO GALETTINI C. SOCI. MUSEUM

FRANCISCO ANTONIO GALETTINI C. SOCI. MUSEUM

D. D. D.

AUCTOR.

P R Æ F A T I O

A D

L E C T O R E M.

uartus est jam annus & quod excurrit, quum e Scholis Haganis ad Academicas Lectiones audiendas promotus, pro viribus juvenilibus, de Vocatione Ethnicorum Orationem composueram. Hanc autem tres in partes ita digessi, ut Prima doceret: promissiones de Sapheth & Cham Postero- rum Vocatione in vero Dei verbo intētri.

Secunda: quomodo hac Ethnicorum Vociatio jam facta disatur in Novo Testamento, oportere tamen intelligi eam ex parte tantum accidisse, caterum in sua plenitudine expectari. Tertia: si expectetur, quibus ventura sit modis. Sub tertiā autem classe, primo, ut generale totius rei fundamentum, posui, ut Deus assidue tandem precibus rogetur, donec ipse Verbum suum cum Spiritus Sancti exuberantibus donis conjunctum annunciari patitur Ethnicis illis, qui ne ruinorē quidem ejus, huc usque, audiverunt. Deinde vero ipsa media, quibus bene observatis, hoc Deo gratissimum opus queat suscipi & promoveri, summatim partitus fui in quatuor ordines: quorum primus inculcat necessitatem cognitionis illarum linguarum, quibus agere possumus cum Ethnicis ad religionem Christianam perducendis. Secundus autem requirit, ut, cum peruentum est ad eas Gentes, constituatur idoneus congregandæ concioni locus; aut si quis forte jam constitutus sit, diligenter ille ad hunc usum adhibeatur. Tertius porro ostendit, omnibus modis querendam esse cum illis familiarem consuetudinem, ut admirandam illam Christianæ fraternitatis dulcedinem ita cognoscentes

VIII PRÆFATIO AD LECTOREM.

ad eam alligantur. Quartus denique ordo, quum hæc omnia perfici sine Doctoribus non possint, maximopere exigit, ut in Academiis formentur, indeque ad Ethnicos mittantur homines, qui singulari eruditione ac pietate præditi, atque ab avaritia præcipue, dominandique libidine, alieni, non cruditate imperiti deterreatis miseros, sed animi lenitate & clementiâ permoveant. Nunc vero, dum, mihi adorandâ Summi Numinis gratiâ simul & auxilio, meorum studiorum Academicorum brevi conficiam curriculum, conabor in hoc Præfamine, ex omnibus, quæ tunc temporis dicebam, inferre.

I. Generaliter, singulis veris id officii incumbere Christianis, ut illa media, quæ hanc Ethnicorum Vocationem, Deo favente, maturare valent, adhibeant diligenter, sive per se, sive per alios.

II. Maxime vero hoc speciatim talibus esse commendatum, qui specialiore ad hanc illamve Gentem Ethnicam, cujus e medio ipsi ad Christianismum sunt conversi, habent relationem. Quod tunc fieri deprehenditur, si sese ad Ethnicos offerant mittendos.

De Veris Christianis generatim sic spectatis nemo id facile negabit. Illi enim, ut hoc Deo jucundissimum religionis opus omni conatu & amore efficiant, adstricti pariter & obligati sunt (si OEconomia Novi Fæderis indolem, si Apostolorum ac Apostolicorum Virorum in id ipsum ardentissimum studium, si denique tempora, quibus nos vivimus, rite intueantur & examinent) ut hoc onus sibi injunctum esse ultro agnoscant. Inter characteres enim, quibus OEconomia Novi Fæderis distinguitur a Veteri, minime contemnendus est ille, quo cultus divinus non amplius uni loco, gentive sit alligandus. Hoc enim in Propbetarum Commentariis passim obviam habes prædictum. (a) Hoseas ait: & dicam non populo meo, populus meus es tu. (b) Et apud

(a) Cap. 2. 24. (b) Cap. 2. 2.

puđ Joëlem legitur : Et erit, post hæc, effundam Spiritum meum super omnem carnem. Utramque vero promissionem disertissimis verbis, Spiritu Sancto plenus, nostro nunc negotio applicavit (a) Petrus. Neque ante omnia prætermittendus est Zacharia, dicens (b) illo die erit Jehova unus, & nomen ipsius unum. Horum autem omnium illa ratio est & causa, quod Messias, eo tempore in Mundum mittendus, Regnum a suo Patre, ubi animam suam posuisset sacrificium pro reatu, acciperet latissimum, usque ad extremas terrarum orbis oras: uti graviore incedens cothorno Regius Psalter hujus Regni Decus, Crues, Limitesque vivis depingit coloribus, cum ore profundo de Messia canit (c) Et dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine ad terminos terrarum orbis, & quæ sequuntur. Hinc, quum tempore prædicto in Mundum venisset, spiritualis sui Regni sedem posuit quidem in Monte Sionis Sanctitatis Dei, ubi illi, quotquot inter Judæos consolationem Israelis expectabant, fuerunt attributi: sed ita tamen, ut suis Auditoribus continuo inculcans, perinde esse a quo populo vel qua in terra Deus colatur sub Nova Oeconomia, modò id Spiritu fieret & Veritate, suos Discipulos non tantum per totam Israëliticam Terram prædicatum emisisset, verum etiam voluerit, ut omnes Nationes, nullo discrimine facto, adirent. Qui, dicto Domini Regisque sui parentes, omnia vitæ pericula animosissima spreverunt, suaque bona magno cum gaudio reliquerunt, ut ita quemlibet ad fidem permaverent, donec plenitudo Gentium in Spirituale Christi Regnum intraret, ac omnis Israël salvaretur. Quantum vero fervor inter Apostolos fuerit, quo unus alterum, in hoc officio fungendo præcurrere conabatur, satis superque videre est in Barnaba & Paulo, quorum memoria in Sacro Codice summis simul & æternis abundat laudibus, quum dicantur (d) expo-

(a) 1 Petr. 2: 10. & Act. 2: 39. (b) Cap. 14: 9.
 (c) Psalm. 72. toto & præsertim vers. 8. (d) Act. 15: 26.

fuisse animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Vestigiis Apostolorum, quamquam etiam veritatis hostium iræ variisque tormentis objicerentur, libentissime instituerunt Viri Apostolici, quales sunt Timotheus, Titus, Clemens Romanus, Polycarpus Smyrnæus, Quadratus, Ignatius, & alii, quorum Historiam Guil. Cæve descripsit, & alii Viri Docti.

Quis jam Christianus, in cujus intimas animi cogitationes hujus nominis significatio altâ, ut par est, egit radices, hoc Deo gratissimos Ecclesiæ Christi fundatores imitari non optaret: præsertim nostro tempore & ævo, quo Ecclesiæ non amplius undique, ut olim, vexatur, sed quo ostium magnum & effitax est apertum, quo Evangelii mysteria nota sunt vel ipsi Transmarinis, ad quos, in hunc usque diem densissima veluti ignorantia caligine oblectos, fama Christi nondum pervenit. Certe illi, qui, per admirabilem Dei providentiam & bonitatem, ex Ethnicismo ad Christianismum translati, Evangelii propagationi possunt prædesse, in eam curam pariter & cogitationem debent incumbere. Nam, præterquam quod ipsa natura sponte dicit omnibus, ut sibi arctiori vinculo junctis imprimis proficere studeant, ex Apostolorum missione est manifestum, illos, priusquam ad Gentes Ethnicas transirent, Evangelium annuntiaturi, suæ Gentis Judaicæ salutem curare debuisse, secundum ipsius Domini (a) mandatum. Hinc mihi quodque summam necessitatem semper arbitrâbar esse impostam, ut nationi meæ aliquando essem utilis. Summam dico necessitatem. Neque injuria! Nam me Deus, qui laudandus est in Sæcula Sæculorum, per profundas suas, cum sapientia, cum cogitationis divitias, non modo ex Africa in has Batavorum Beavas deduxit Terras: verum etiam mihi, Sacris Melloribus initiato, prima scientiarum elementa tradi curavit. Hanc autem Dei circa me msaque studia providam curam ut heic loci, summa rerum capita delibando,

(a) Matth. 10: 6.

do, breviori scriptura persequar, nemo Christianus mihi vitio vertet. Septem vel octo annorum puer, seu bello. seu alio casu, Patribus orbus, vendebar Navarcho Fortissimo Arnoldo Steenbart, quum ille, commendarum Servorum gratia, ad quendam Africae locum, cui nomen est Rivo Sancti Andree, esset appulsus: ubi ipse Vir Illustris, cum Medioburgi degerem nuperime, retulit.

Hic autem me, ex eo loco reversus ad arcem Delminam, indeque ad Chamam, donavit Amico suo, jam quæm Patrono & Mæcenati meo plurimum venerando, ad rogum usque filiali amore prosequendo, Jacobo van Goch, qui tunc temporis erat Nobilissimorum Societatis Africae Moderatorum Mercator Felicissimus & Peritissimus. Hic quæm me non solum CAPITEIN appellari voluit, sed etiam paterno amore, pro sua indole bona, qua ejus fama per totam ferme Guineam percrescebat, ita semper dilexit, ut tandem, in Patriam rediturus suam, me secum assumpturum promiserit, atque id operam daturum, ut ego, Religione Christiana rite imbutus, aliquam artem non inhonestam, unde vitam sustentarem, exerceam. Nam a laudato Navarcho, post aliquot annos, cum s Zelandia in Guineam repavigasset, Deo ita mirifice dirigente, transiecti appulimus ad Medioburgum Zelandorum, cujus rei mentionem alibi hoc versiculo feci:

Hoc me terra prior venientem excepit ab Africa,
Et Batavum ad Tempe Janua prima fuit.

Hac ex Urbe porro discedentes Patrum mei plurimum venerandi natale solum, Hagam Comitum, petivimus.

Scilicet hic est ille locus, quo cæca juvenis
Artibus ingenuis nostra dicata fuit.

Huc veniunt Patres Batavum, & conventibus æque
Conservant pacis, fœdera pactis suis.

Hic, per mille vias, pulcros nemorumque recessus,
Depositis curis, outa quivis agit.

Hac autem in Batavorum gratissima sede non prima tantum elementa Linguae Belgicae addidici, sed arti etiam pictoriae. inquam eram propensissimus, dedi operam Verum interea, tempore labente, institutioni suae domesticae Catechesidis mihi interesse permisit Vir Humanissimus, Joannes Philippus Manger, cujus in obitum (cum Tanti Viri, tum solidae eruditionis, tum erga Deum singularis pietatis, Admirator semper existissem) flebilibus fati, cum Ecclesiae Hagiensi praeterito anno esset ademptus, Lugubram hanc composui Elegiam.:

Invida mors totum vibrat sua tela per orbem:
 Et gestit quemvis succubuisse sibi.
 Illa, metus expers, penetrat conclavia Regum:
 Imperiique manu ponere sceptrâ jubet.
 Non finit illa diu partes spectare triumphos:
 Linqvere sed cogit clara tropæa Duces.
 Divitis & gazas, aliis ut dividat, omnes,
 Mendicique casam, vindicat illa sibi.
 Falce senes, juvenes, nullo discrimine, durâ,
 Instar aristarum, demetit illa simul.
 Hinc fuit ista audax, nigro velamine testa,
 Limina Mangeri sollicitare domûs.
 Hâjus ut ante domum steterat funesta cypressus,
 Luctifonos gemitus Nobilis Haga dedit.
 Hunc lacrymis tinxit gravibus Carissima Conjug,
 Dum sua tundeat pectora sæpe manu.
 Non aliter Naomi, cum te viduata marito,
 Profudit lacrymas, Elimeleche, tua.
 Sæpe sui manes civit gemebunda Mariti,
 Edidit & tales ore tremente sonos:
 Condit ut obscuro vultum velamine Phæbus,
 Tractibus ut terræ lumina grata neget;
 O decus immortale meum, mea sola voluptas!
 Sic fugis ex oculis in mea damna meis.
 Non equidem invideo, Consors, quod te ocyor aura
 Tran-

Transtulit ad lætas æthereasque domos.
 Sed quoties mando placidæ mea membra quieti,
 Sive dies veniat, sum memor usque tui.
 Te thalamus noster raptum mihi funere poscit.
 Quis renovet nobis fœdera rupta dies?
 En tua sacra Deo sedes studiisque dicata,
 Te propter, mæsti signa doloris habet.
 Quod magis, effusas, veluti de flumine pleno,
 Dant lacrymas nostri pignora cara tori.
 Dentibus ut misere fido paltore lupinis
 Conscisso teneræ disjiciuntur oves.
 Aëraque horrendis feriunt balatibus altum,
 Dum scissum adspiciunt voce cientque ducem:
 Sic querulis nostras implent ululatibus ædes,
 Dum jacet in lecto corpus inane tuum.
 Succinit huic vatum viduæ pia turba querenti,
 Funera quæ celebrat conveniente modo:
 Grande Sacerdotum decus, & mea gloria cessat,
 Delitium Domini, gentis amorque piæ!
 Clauditur os blandum sacro de fonte rigatum;
 Fonte meam possum quo relevare sitim.
 Hei mihi! quam subito fugit sacundia linguæ,
 Cælesti dederat quæ mihi melle frui.
 Nestoris eloquium veteres jactate poëtæ,
 Ipso Mangerius Nestore major erat.
 Dæmona turbavit Stygium Sermone potenti
 Ejus ut invasit, te duce, Christe, domum.
 Namque perituras animas revocavit ab orco,
 Et Christo jussit subdere colla suo.
 Ordine nam nitido pandit mihi verba Salutis,
 Justitiæ & docuit, non sine laude, viam.
 Numinis ante thronum posuit mea vota precando,
 Inque viri venit fervida vota Deus.
 Lumina quæ rutili radiabant fulguris instar,
 Perpetua somni pressa quiete rigent.

His oculis, veluti Sancta speculator in Urbe,
 Dæmonis amovit spicula missa mali.
 Occupat ex sanguis pallor vultumque modestum,
 Est ubinam solitus cum gravitate decor!
 Haud secus ac frondes pallent, quas frigore duro
 Infectas sœvit lædere tristis hiems.
 Cætera quis referet, sævus dolor occupat artus,
 Ultima præcipientis dicere verba viro:
 Te Venerande Pater, quamvis tumulemus, Olympum
 Altera pars scandit non moritura tui.
 Num tua mulcentur júbilo præcordia, pugnae
 Quum manibus sacrae præmia justa geris.
 Cælicolas inter molli circumdate lino
 Ambrosiis Victor nunc satiare cibus.
 Exultans animis vitreo de flumine pota
 Numinis e folio proficientis aquæ!
 Nulla dies vestram poterit turbare quietem,
 Sub pedibus vestris mors superata jacet.
 Hoc docuere, Pater, tua verba novissima, pronis
 Auribus excepit quæ pia turba suis.

Hujus Theologi Summi & Beati ex Schola Catechetica, Dei Sapientissimi circa meorum studiorum rationem providentiâ, si non omnis, certe maxima pro parte, est repetenda. Inter Catechumenos enim mecum versabantur duo Filii Amplissimi Gulielmi Henrici Schøylenburch, qui eo tempore ferebantur uni alterive Filiorum Incomparabilis Theologi Henrici Velse, dixisse, me studio Theologico operam navandam meditari, ut meis dehinc Popularibus, Deo favente, a cultu idololatriæ retrahendis ad sacra meliora viam præmonstrarem. Num autem, tale quid me fuisse alicui patefecerim, non meminisse me candide fateor. Id vero certum est, hunc Theologum, pro suo, quo ad propagandam Evangelicam Veritatem ardentissimo semper tenetur studio, me arcessitum interrogasse, num ea fama esset vera? Cui respondi, meum animum a te proposita minime ab-

abhorrere, *Hinc autem adiit Patrum meum plurimum Venerandum, ut illum rogaret, num me vellet ad Scholas Publicas mittere. Qui me, ab eo tempore, suis sumptibus, non modò artibus liberalibus dicitur, verum & illa, quæ ad studia rite excolenda requiruntur, mihi quam largissime suppeditavit.*

Hoc vero tempore Gymnasaraha erat Isaacus Valckenaer, Vir plusquam eruditione scholastica Celeberrimus: cujus memoriam quoties cunque animo grato excito, toties ejus singularis erga me amor, & in me privatim erudiendo studium, mihi ob oculos etiamnum versatur.

Quæ cum ita fierent, Auctore Theologo sæpius memorato, Henrico Kelsen, innotui Virgini Nobilissimæ, animique dotibus incomparabili, F. C. Rescam, quæ (ut semet ipsam pietati non faceret & linguarum Studiis consecravit, sic & domum studiosæ juventuti gratis aperit) mihi in addiscenda Lingua Latina valde profuit, ac dein tradidit prima elementa Lingua Græcæ, Hebraicæ, & Chaldaicæ. Neque hoc tantum, sed & dein ab illa in meum Academicum Studium, non paruum emanavit commodum: quippe quæ me notum fecit, Gravissimo & Nobilissimo Viro Petro Cunnio, cui propterea, ut & reliquis meis Mæcenatibus, hanc meam qualemcunque Dissertationem, dedicavi. Quum autem e prima ad quartam classem promotus essem, a F. Philippo Mangero, dum Concionem ad populum haberet Ludovicus Timon Pielat (cujus ab ore merito omnium ordinum Auditores pendent, ob Viri singularem dicendi facultatem, ut & Theologiæ Practicæ, quam dicimus, studium) sacrum baptismum suscepi: ita ut fuerim cognominatus a Patrone meo plurimum Venerando Jacobus; ab ejus sorore, altera quasi mea Matre, Elisa; & Joannes ab utriusque Cognata, Uxore Petri Naskeri, Felicissimi Actuarii, & Primarii Amanuensis [vulgo De eerste Kleck van de Secretary]. Per sex itaque annos cum dimidio pulvere scholastico feliciter excusso, habitaque publice Oratione memoratâ, sub Rectore Rutgero Ouwens, Viro sane non vulgari in utraque Lingua peritita prædita, ad hanc Batavorum famosissimam Academiam mittebar. Cum autem non exigui sumptus, ad Academi-

ca studia rite & honorifice perficienda, essent impendendi, Nobilissimi ac Honoratissimi Haganae Scholæ Curatores, nec non Senatores Curiaë Hollandicæ Amplissimi & Consultissimi, me suo patrocínio benigne amplecti sunt dignati: adeo ut humanioribus studiis & exercitiis tandem me totum studio Theologico tradiderim.

Quæ cum ita sint, merito in verba hæc Divini Psalmæ erumpo mirabundus: Mirabilia sunt opera tua! quam pretiosæ sunt mihi, O Deus, cogitationes tuæ! quam multiplex est earum summa!

Verum enim vero, dum, propter datas ante rationes, Evangelica Doctrina nostro nunc tempore sit pro-aganda quaquaversum Christianorum patet dominium & potestas, tamen nonnullos inter Christianos sæpiuscule intellexi, metuere eos, ne per Evangelicam Libertatem Servitus iis e Coloniis, quæ Christianis debentur, magno cum earundem Coloniarum Moderatorum detrimento, penitus tollatur. Scilicet fuerunt olim, & adhuc sunt homines in orbe Christiano, & præsertim in Belgio, qui seducti, nescio per quem Genium, statuerunt, Libertatem Evangelicam cum servitute corporea nequaquam posse consistere. Hanc vero opinionem, vel ignorantia indolis Doctrinæ Evangelicæ, vel superstitiosâ sollicitudine ex ritibus veterum Christianorum orta, vel denique harum Regionum institutorum ac morum, nisi, ut demonstrarem, præsens mearum rerum status per opportundè exigit.

His Deus interea faveas juvenilibus ausis,
 Ne laudi demant hæc mea scripta tuæ.
 Turpia Tu damnas hominum mendacia sanctus,
 Nec Tibi subridet vana superstitio.
 Candida dum scrutor veri vèstigia, rectæ
 Sis mihi perpetuus Duxque comesque viæ.

DISSERTATIO POLITICO-THEOLOGICA,
 QUÆ DISQUIRITUR,
 NUM LIBERTATI CHRISTIANÆ
 SERVITUS ADVERSETUR,
 NEC NE?

CAPUT PRIMUM

*Servitutum definit, statumque quæstio-
 nis proponit.*

§. I.

uum inter Eruditos applaudatur illi Ro-
 manæ Eloquentiæ Parentis effato, quo
 dixit, Lib. 1. de Offic. Cap. 2. *Omnis,
 quæ a ratione suscipitur de aliqua re institu-
 tio, debet a definitione proficisci, ut intelli-
 gatur, quid sit id, de quo disputetur,* nos
 etiam non dissimili ratione Servitutum,
 de qua dicturi sumus, circumscribemus. Per Servitutum
 autem non intelligimus spontaneum aliquem consensum,
 quo duæ pluresve personæ sibi invicem stipulantur, ut una,
 ob alimenta aliæque vitæ necessaria, deserviat; altera vero,
 rogatis concessis, illi sua peragenda injungat negotia. Hoc
 enim sensu qui Servitutum patitur, restricte si loquamur,
 Servus nequaquam est dicendus, sed potius Famulus, vel
 Minister, quem Græci vocant *μικρῶν*. Verum heic loci il-
 lum respicimus statum, quo quis (ut Servitus definitur Ju-
 risconsultis) alieno invito subijcitur dominio. Huic etenim

C

EX

ex vero nomē Servi, vel Mancipi, est imponendam. Rem perfecte distinctam, meo equidem iudicio, cernimus, in L. Ann. Senecae & P. Sesti Sententiis, quæ restant, v. l. 843. edit. J. Gruteri.

Si pares virtute, Servus, et: Minister, si volens.

§. 2. Status ergo quæstionis præcisè hic est: *num Christianis permittatur, salva libertate Evangelicâ, alios homines, tanquam propria bona, possidere? adeo ut, quavis Religionis Christianæ dogmata illi homines rite profiteantur, tamen, quoad corpus, subiecti sint mansantque Servituti?* Hoc autem ut demonstretur, totam materiam pertractandam ad duo capita revocabimus: quorum prius, in genere, primævam Servitutis originem indagabit, ejusdemque, apud omnes fere Gentes, receptum usum ostendet. Posterius vero Servitutem Christianismo non obstare evincet.

CAPUT SECUNDUM.

Primævam Servitutis originem indagat, ejusdemque, apud omnes fere Gentes, receptum usum ostendit.

§. 1. **U** numquemque mortaliū, secundum jus naturæ, sui juris esse, id est, communem statum hominum primævam libertatem hominibus permisisse æqualem, extra dubitationis aleam merito a Viris Doctissimis ponitur. In causâ autem est, quod omnes origine sumus similes. Nam *similium similis, & eorundem eadem est ratio: & ubi eadem est ratio, idem est jus.* Hinc autem Aristotelis spinosa disputatio, qua *Lib. 1. de Republ. Cap. 5.* eximavit, in ipso statu naturali inter homines differentiam esse agnoscendam, ita ut unus naturâ liber, alter vero servus nasceretur, vel in re serâ iustum, vel in hoc rerum genere su-

superbiam. Sectæ Peripateticæ reddere simul & prodiū apostolice.

§. 2. Hæc autem Aristotelis sententiæ vel ipsi ceteris Gentiles expulsa, quatenus in primæva Servitutis origine mandata in varias opiniones discesserint, ad veritatis prævalentem faciem tamen magis minusve propè accesserunt. Nimirum crediderunt orcas esse Servitutem vel ex injuria, vel ex fortunæ rerum eventu, vel demique ex jure Gentium. In Aduersa Semina, *Epistolæ 21. subditum*, ait, *Beati* Romani, aut Libertini, aut Servi, nomina ex ambiguitate, aut ex injuria esse nata. Et Aristophanis Scholiastes Biletus, qui (quum ad versum septimum Pluti, quo in loco conditionem Servilem introductam esse *ὁ δαίμων* Servus Cario dicit gemebundus, commentetur) sic loquitur: *ὁ δαίμων*] ἡ τύχη ἔμψυτοι ἢ φύσις, ἀπὸ τοῦ ἰθαυτοῦ καὶ ἡ τύχη τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀνθρώποις δέλας αὐτῶν. καὶ γὰρ, ὡς φησὶ Ἀρχιμήδης ἐν τῷ 7 δαλίας ὄρα δαλίας ἐπὶ ἰθαυτοῦ μου. *Διακρίσις, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ἐπιείκειας, ἰσχυροῦς ἐπιείκειας ἢ φησὶ ἰσχυροῦς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεόν.* Hoc est *fortuna* [quam Ethnici res humanas pro arbitrio regere sibi persuaserunt: ita ut apud Horatium, *Lib. 1. Carmin. Ode 34. audiat*:

— *Hinc apicem rapam
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit: hic posuisse gaudet.*

Et plura, in Oda seq.] *Non equidem natura, sed lex Gentium, & fortuitus rerum eventus homines hominibus fecit servos. Etenim, sicut Armanopulus in termino Servitutis ait: Servitus est constitutio juris Gentium, qua quis subicitur alterius dominio, præter naturalem legem. Natura enim omnes liberos producit.*

§. 3. Hæc autem cum nobis non tam primævam Servitutis originem describant, quam quidem ejus usum receptum, nec non progressum, & discrimina statuum, inde derivanda inter homines, optimo, ut opinor, jure quaeritur, quando & unde tanta rerum humanarum mutatio facta sit pariter & emanaverit? Brevitatis causa, quæram:

dam Virorum Doctorum missis conjecturis, calculum illis adjicimus, qui jam, mox post diluvium, Servitum esse ortam sentiunt. Quandoquidem Divinus Scriptor Moyses, qui breviori epitoma rerum origines complectitur, ejus jam meminuit, Genes. 9: 25. Hic loci enim innuitur, Cham longæ posteritati, ut perpetuæ ferat pœnæ indicium, propterea quod Chamus sui Patris nuditatem ludibrio habuerat, impositam fuisse hanc miserrimam inter Fratres suos conditionem, qua esset עבדים לאתיו עבד *Servos Servorum fratribus suis*. Hinc autem Alcimus Avitus Episcopus Viennensis, qui Veteribus cognominatus fuit Sacrarum Litterarum Explicitor Suavissimus, carmine perpetuo diluvium describens, *Lib. 4. vers. 404.* & subsequentibus, de Diluvio sic modulatur:

*Nam Servos nondum dederat natura vocari,
Nec dominos famulis discernere noverat ordo.
Primus enim maculam servili nomine sensit
Hujus natorum medius, qui forte cachinno
Distectum petiit misero spectamine patrem,
Materiamque sui risit deformior ortus,
Es plus jam turpis nudato simplice nequam:
Quod postquam sanctus potuit cognoscere Noë,
Natum germanis famulum dedit: inde repertum
Tale jugum. Cuncti nam semine nascimur uno.
Servitii certe causam fecisse reatas
Cernitur, & liber peccans sit crimine servus.*

§. 4. Quæ cum ita se habeant, elucescit pariter, qua occasione Servitus sese penetraverit in terrarum orbem: ita ut humano genere magis magisque in dies deteriorem in partem vergente, apud plurimas Gentes (si non omnes) non modo inualuerit, sed & accepta atque confirmata fuerit. Nam vel pretio emti, vel ex ancillis nati, quos *vernas* vocant, vel denique bello capti, in servitutem redigebantur tacitâ quadam consensione, quam exinde Jus Gentium nominarunt. De bello captis Divus Petrus axiomate indubitato pronunciat, 2. *Pet. 2. commutæ 19.* ὃ γὰρ τις ἤτηται, πύττω

ἢ δούλωται, a quo quis est superatus, huius etiam servus est factus. Ex Aristophanis Scholiastæ loco jam jam laudato plura attestanti, eadem mens residet: ἡ δὲ τὴν πολεμίων ἐπινοίαν δούλωσαν ἰφθῦρον. ἢ δὲ πολέμου νόμος κτῆμα τῶν κατὰ τὴν πόλιν τῶν νεκροῦν ἐστὶν ἐπινοία. Hoc est: *Hostile autem artificium Servitutem super invenit. Nam belli lex, seu jus, possessionem victorum voluit esse subactos.* Hanc ob causam Græci inter nomina, quibus (ut enumerantur apud Athen. Lib. 6. pag. 267. b. c.) Servos compellarunt, videntur adhibuisse τὴν δούλω, quod nomen, obervante Ammonio, significat, τὴν ὑποταγμίνους, *Subjectos violentiâ*: ita ut non-aliter-ac propria bona captivi confiderentur.

§. 5. Gentium verò hoc jure communibus quasi suffragiis stabilito, usus Servitutis innotuit etiam (ut præ aliis Populis Romanos, Servis abundantes, quorum varios ordines & ministeria passim recensitos invenies apud Jurisperitos, inque iis apud Laur. Pignorium, silentio prætermittam) Gentium Hebrææ, ex divino instituto & mandato, quod *Levit. 25.* reperitur. Eorum enim Servi erant aut Israëlitæ, aut Cananæi. De prioribus, quoniam ex loco citato indubitate patet, non tam Servos, quam Mercenarios fuisse, ac propterea illo nomine dicendos, nostrum jam non est agere. Si quis tamen modum, quo hi quandam Servitutis speciem subire, opibus fracti, cogebantur, noscere desideret, adeat quæso Maximis Virorum, qui Angliam re literaria longe nobilitarunt, adscribendum Joannem Seldenum, *Lib. 6. cap. 7. de jure natur. & gent.* Illi verò, qui ex Cananitis atisque circumjacentibus Populis in servitutem deveniebant, sensu maxime proprio & idiomate Hebraico dicebantur עבדים *Servi*, vel potius *deprimendo subacti*. Nam hac primaria potestate gaudet radix עבד apud Hebræos. Qua idea nil nostro negotio completius potest excogitari, ut indicat Clar. Schultens, nostri ævi in re Hebraica immortale decus & ornamentum, in suo ad *Jobi cap. 1. vers. 3.* Commentario pag. 6.

§. 6. Hinc forsitan ipsi Hebræi videntur perspexisse aliquid dirum in hoc vocabulo, quo distinguitur אֲרָמִי, *mercenario*, quo ipsi, tempore labente, Judæorum Doctores, ut suæ Genti adularentur, se suosque, quamvis ab hostibus capti & ad extremæ fortis inter homines essent devoluti conditionem, appellarunt, ut receptos in utilitatem Republicæ, pro morum locorumque discrimine: dum e contrario dictis proprie suis Servis quandam inhaerentem adscripserunt servitutem, quæ, uti habetur apud jam jam laudatum J. Seldenum, de *Jur. Natur. & Gent. Lib. citat. cap. 19. pag. 814. neutiquam deleri posset ullâ formulâ simplici, sive verborum, sive actuum, sive libello manumissionis. &c.*

§. 7. Huc accedebat, quod *Levit. 25. vers. 45, 46.* pene Hebræos esset, num hos suos אֲרָמִי in perpetua vellent retinere servitute, qua illi suorum dominorum posteris etiam subjicerentur, & ad omnia servilium operum genera addicerentur, si modo quis Dominus sibi caveret, ne iracundia incensus Servi sui Ancillæve, membra verberibus immanem in modum luxaret. Hoc enim ubi fieret, Servus talis & Ancilla, secundum *Exodi cap. 21. vers. 26, 27.* in libertatem, vel invito Domino, ex sententia forensi erant vindicandi.

§. 8. Breviter sic erutâ, ob oculosque brevitalis studiosi Lectoris positâ primævâ Servitutis origine, fonteque unde dimanavit in totum terrarum orbem, reperto, eò tandem, in quo nostræ materiei discutiendæ totus cardo vertitur, accedimus, demonstraturi Evangelicæ libertati minime contrariam esse servitutem.

CAPUT TERTIUM.

Servitutem Christianismo non ob stare viticit.

Quamplurimos in Belgio homines sibi aliisque mutuis colloquiis persuadere velle, libertatem Evangelicam passu cum Servitute, proprio sensu dicta, ambulare nullo modo posse, res est auctor, quam ut in dubium vocetur. Afferitur enim, nostro nunc tempore, cultum divinum non modo pura mente, (quæ ex spirituali, unde vivit, principio se Diaboli imperio non patitur subijci) verum & corpore libero esse necessario peragendum. Hæc autem opinio (ut dicam quod res est) si non tramite recto eat, saltem aliquo modo referri potest ad Fanaticorum phitica & commenta, quibus illi, spiritu vano impleti, Magistratum omnem ex orbe Christiano tollendum contendentes, non potuerunt non pronunciaro, Servitutem Christianismo reclamare. In ipsa hæc & inepta sententia Adversariorum nostrorum animos occupasset nunquam, si de Oeconomiz Novi Fœderis natura sibi præpoteros non formarent, nescio quos, conceperit; si Christianorum veterum morum; sique suarum Regionum, institutorum veterum, ac consuetudinem non essent infœci principiorum.

§. 2. Et quidem, quod ad Oeconomiz Novi Fœderis naturam attinet, hanc opinantur, non minus corporalem, quam Spiritualem credentibus polliceri libertatem: ita ut Oeconomia Veteri cum Nova mutata, Servitus, quæ sub Veteri Oeconomia (ut vidimus antea) viguit, nostrâ nunc quoque ætate cum reliquis Mosaicæ Legis abrogatis cærimoniis exulet. Quæ omnia inter alia Sacrarum Litterarum his testimoniis doceri autumant. 2 *Corinth.* 3: 17. *Galat.* 5: 1. 1 *Corinth.* 7: 23. *Joan.* 8: 32.

§. 3. Ex suarum autem Regionum morum consuetudine
su.

suæ opinioni opem, auxiliumque ferri credunt: propterea quod in Belgio Servitus sit ignota, quum hic neminem in Servitum conjicere liceat: quin imo quod omnis Servus, qui aliunde huc defertur, statim ac inter Belgas habitet, multoque magis si Religionem Christianam rite amplectatur, tacito quasi consensu libertate donetur corporali, ut non amplius pro Heri sui arbitrio possit mancipari.

§. 4. Verum enim vero hæc, quamvis speciosa cuiquam esse videantur, tamen ad justum revocata examen, & æqua lance librata, robore suo destituta reperientur facillime. Ultra equidem fatemur, Oeconomiam Novi Fœderis hominibus, qui illius, per Summi Numinis gratiam singularem, sunt ac fiunt participes, dare libertatem. Sed qualisnam est intelligenda? An spiritualis cum corporali? Nullo prorsus modo. Verum spiritualis tantum, quæ a Christianorum cervicibus in *Ἰσραὴλ ἀβραάμ* legem cærimonialium, quod, teste Paulo, ad *Hebræos* 12: 20. & Petro, *Act.* 15: 10. sustinere Patres non potuerunt, excutit, eosque liberat, ut jugum Christi mitissimum subeant.

§. 5. Rem non alio, sed hoc modo, esse accipiendam, partim infinita ipsius Novi Fœderis loca, quorum unum & alterum adnotasse suffecerit, *Ephes.* 6: 5. 1 *Timoth.* 6: 1. partim illa eadem, e quibus Adversarii contra nos argumenta componunt, *parag.* 2. adducta, clamant, telumque in nos vibratum in Adversarios retorquent luculentissime. Hoc vero si per breviusculam locorum citatorum explicationem oculis subjecero, nemo sapiens inficiabitur, me limites hujus Dissertationis non transivisse.

§. 6. Certe quoad 2 *Corinth.* 3: 17. *ubi Spiritus Domini est, ibi est libertas*: apertissimum est, ex hujus commatis cum præcedentibus nexu, præsertim cum pericopa sexta, septima, & tertia decima, libertatem heic loci memoratam opponi legis Mosaicæ servitutis jugo, quo maxima pars Israëlitarum, cæimoniis aggravata innumeris, culpam indies majorem contrahebat, legem supergrediendo. Atqui

se.

secundum illud Cœlestis Infallibilisque Doctoris nostri axioma, *Joan. 8: 34.* de quo postea uberius erit dicendum) *omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.* Hujus autem servitii duplex erat documentum. Unum, quod Israëlitaë, post idolatriam, per vitulum aureum commissam, præ metu non auderent ad Moysen, ipsis mandata Dei traditurum, appropinquare, dum ejus facies divino fulgore illustrata nitesceret: unde indignos sese habebant, qui ipsius Dei gloriam adspicerent effulgentissimam. Alterum erat, quod Hebr. 2: 15. (ad quem locum vide Gregorium Raphelium) vel maxime Paulus videatur de pluribus Israëlitis dicere, eos, *mortis timore, per totam vitam, obnoxios fuisse Servituti.* Nam verissimum est illud vulgare dictum:

*Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectore pro facto spemque metumque suo.*

Neque hoc tantum, verum & præterea, nisi legi Mosaicæ quantæ quantæ debitam prællarent obedientiam, dirissima mandatione tenebantur. Et quantum ex hoc peccato *μολατεις*, quo Israëlitaë Dei sædus transgressi sunt, sicut Adam, jus mandandi & natum & datum fuerit omnibus Moysis Successoribus, vel inde potest elici, quod Scribæ & Pharisæi ligarent onera gravia difficiliaque portatu, & in hominum humeros imponerent, quamvis ipsi ne digito quidem suo ea moverent. Hoc jam legis prædictæ potentissimum simul & latissimum imperium; ac metum servilem Israëlitarum, demonstrat Apostolus noster, Oeconomix Veteris Novæ locum occupante, desisse: ita ut in veros Fideles, quotquot a Christo, umbris sublatis, ad interiorem legis sensum enucleandum erant perducti, peccatum non amplius ex illius legis præscripto, exerceret dominium; perinde ut legimus, *Rom. 6: 14.* Quum e contrario essent maectati libertate gloriæ Filiorum Dei, cujusevidentissimum in nostro nunc Capite exhibetur indicium, quo ipsis, in hac etiam mortali vita, ipsius Domini gloria, velut in speculo, facie retestâ offeratur conspicienda. Expositionis igitur summa huc redit, nos

D

cum

cum *Præside nostro Gravissimo*, & si quæ sint celebriora nomina, tenere, heic loci Paulum Legis Mosaicæ sensum literalem, sub nomine *Ἰσχυροῦ*, distinguere ab ejusdem sensu mystico, quippe qui ei καὶ ἔξωθεν, dicitur ἐπινοῦμαι. temporis Evangelico imprimis reservato. Unde sequitur, ne quidem in hoc Capite toto de libertate corporali, ex fundamentis Evangelicæ Libertatis elicienda, disputari, sed tantum de Spirituali.

§. 7. Eandem, quam modo dixi, spiritualem libertatem locus ad *Galat. cap. 5: 1*. *State igitur in libertate, qua nos Christus liberavit, & ne rursus jugo Servitutis implicemini*, innuit postulatque. Nam Paulus, Voluminum Sacrorum Certissimus Interpres, Capite præcedenti Quarto, *vers. 22*. de duobus Abrahami Filis locutus, quorum illam ex serva progenitum Servitus, hunc vero ex libera, libertas comitabatur, dixit *vers. 24*. hæc esse *ἀνταρραβία*, quo vocabulo quasi de ditâ operâ præmonet, te, in mox secutura argumentatione, per *Servitutem* externum legis Mosaicæ cultum, nomine Fœderis Sinaïtici, a potiore parte, propositum, per *libertatem* vero Oeconomiam Novi Testamenti, ab omnibus ritibus illis liberatam, denotaturum. Hoc jam discrimen ut bene animadvertant, excitat, commate nostro, *Galatas*, ne sibi jugum Sinaïticum ab Judaizantibus (utpote qui necessitatem circumcissionis imprimis urgebant) imponi paterentur.

§. 8. Ad tertium locum, ex Priori Epistola ad Corinthios *Cap. 7: 23*. *Prelio enti estis, ne fiat is Servi hominum*, non ita facile quidem respondebitur. Diligenter tamen si expendatur, suaque perfundatur luce insita, ex omnibus rerum circumstantiis, verborumque Paulinorum contextu, non pro Adversariorum, sed pro nostra quàm clarissime pugnabit sententia. Nemo enim non videt; hic doceri, inter Corinthios fuisse digladiatum, an Servitus, proprie sic dicenda, cum libertate Christiana queat consistere: ita ut tunc temporis ipsissima, quam nunc tractamus, materia fuerit excussa.

Hanc

Hanc itaque questionem, quæ majoribus animis, quam par erat, agitabatur, Corinthi, cum suis reliquis rogatis, decidendam Paulo, per Epistolam, tradiderunt. Paulus autem ipsis responsurus, *vers.* 20. ut regulam generalem vult teneri, Doctrinam Evangelicam statuum differentias nequam tollere. Unde *vers.* 21. deducit, si quis servus nomen daret Christo, illum ea conditione debere esse contentum: ita tamen, ut si liber fieri possit modo honesto (id est, non invito Domino) libertatem servituti anteponat. Interim tamen *vers.* 22. declarat, libertatem externam, seu personalem, non necessario ad cultum divinum requiri. Hoc enim indicat rerum miranda conversio, quæ, qui *servus* in Domino esset vocatus, fieret *libertus Domini*: & vice versa, qui vocatus *liber* esset, *servus* fieret *Christi*. Hinc autem, versu nostro, omnem, sive *servum*, sive *liberum*, concludit debere agnoscere, se sanguine Christi pretioso esse emtum. Quamobrem ei cavendum, ne sua sponte sese in servilem detruat conditionem (a) apud Gentiles, secundum detestabilem istius sæculi morem, quo multi sese vel Lanistis, vel Magistris, aucterabant ad pugnandum cum bestiis, aut gladiatoribus: (b) uti observat à *amén* Claudius Salmasius, Veterum Scriptorum Anagnostes indefessus, in Responsione ad Miltonum, pag. 21. b. Quæ cum ita sint, ad oculum patefcit, Adversarios nostros ex hoc etiam loco suæ opinioni nullum inventuros esse præsidium. Quin imo hæc Pauli ad Corinthios responsio tantæ pro nobis est evidentiæ ac ponderis, ut omnem Adversariis viam præcludat, quominus sese nobis opponant, dicantque Servitutem Avo Apollolico tamdiu fuisse toleratam, donec illa,

cl-

(a) Vid. Jo. Christoph. Wolfius, ad hunc locum, in *Curis Philologicis & Criticis* tomo secundo.

(b) Vid. Jo. Christoph. Wolfius loco citato.

clarius Euangelii lumine in dies crescente, ac Societate Christianâ firmiora ac tutiora jaciente fundamenta, in totum cessaret inter Christianos. Hoc enim si statuendum esset, quis, quæso, non intelligat, debuisse Apostolum, cum in apto nato rei loco disceptaret, etiam de duratione servitutis dijudicare: Quod quum taceatur, sat clare videmus nostram sententiam novâ quasi munitione circumvallari.

§. 9. Ultimus denique perpendatur locus, *Joan. 8: 32. Et veritatem intelligetis; & veritas vos in libertatem vindicabit.* Hoc nostri Salvatoris ad Judæos dictum adversariæ sententiæ, primo oculorum intuitu; præbere maximum posset videri receptaculum. Potissimum si in memoriam revocetur, jam dudum a Viris in Lingua Græca Versatissimis observatum fuisse, verbum ἐλευθερίαν, usu vulgatissimo, apud optimæ notæ Scriptores Græcos, usurpari in servorum manumissione, qua liberi vel liberti evadebant: ut præ aliis videre est in Euripidis Heraclidis, ubi Domina quædam, Famulo suo libertatem promittens; sic inducitur loquens, *vers. 788.*

ὦ Φίλταδ' ἴδε σ' ἡμέτερον δῆλασον,

*Ἐλευθερίαν τοῖς ἢ τοῖς ἀγγέλμασι.

O charissime, iste dies egit te huc,

Ubi liber fias, propter hos nuncios.

Hinc opponitur ὁ δῦλον τῷ ἐλευθερίαν in Æschinis Socratico Dialogo 1. pag. 4. ad finem, edit. Petri Horrei. Spes crescit Adversariis, quod Judæorum ex responsis, quæ ad Christi dictum dabant, colligendum esse autument, Christum per libertatem intellexisse non spiritualement, sed corporalem. Certe Judæi indignabundi Christo respondent *vers. 33. Sēmen Abrahami sumus, neque cuiquam servivimus: quomodo tu dicis ἐλευθεροῦσθαι; liberis fietis?* Ex quo Jo. Seldenus, ad hunc ipsum locum jamjam explicandum, olim conjectavit, nonne illam solum Servitutem intrinsecam servivisse se unquam heic negant, ex disciplina avita edocti, non alteram illam, seu extrinsecam (de quo apud Judæos Servitutis discrimine duplici superius egimus) in populo, sive devicto, sive in deditionem recepto,

nul-

nullibi non agnovere ? Vid. Lib. 6. de Jur. Nat. & Gent. cap. 19.

§. 10. Sed cum nemini, qui veritati studet, ignoretur quemque suorum verborum esse Optimum Interpretem, versus proxime sequens nullum nobis dubium relinquit, quin Judæi, vel ex malitia, indeque oriundo mendacio, vel ex ignorantia (qualis in ipso Nicodemo, Regenerationem sensu carnali intelligente, erat) dum illorum intimi sensus hoc tempore ad res carnales magis, quam spirituales, erant intenti, Christi mentem male fuerint interpretati. Ille enim in clarissima luce collocat, quid per libertatem significare voluerit, nempe, liberationem a peccato, quo Diabolus in eos, quotquot ad Christum Salvatorem per fidem salutarem nondum confugerunt, dominatur: sic ut ille, qui peccato, id est, voluptatibus cupiditatibusque est deditus, per excellentiam peccati Servus dicatur. Quod non solum ex pluribus Sacrarum Litterarum testimoniis, verum & Patrum Græcorum, quos vocamus, & ipsorum Gentilium consensu confirmat, ac fuse persequitur J. Casp. Suicerus, tomo primo Thesauri Eccles. sub voce *Δουλος*. Num. 2. pag. 956. Consulatur insuper Joachimus Kühnius, in Annotationibus ad *Æliani var. hist. Lib. 2. cap. 14. pag. 94.* edit. Joh. Henrici Lederlini.

§. 11. Distinguimus itaque servitutem conscientie & peccati a servitute civili, jus poli a jure fori; libertatem denique spiritualement a corporali: adeo ut Christus hic loquatur de jure poli, nec non de servitute conscientie & spirituali, a qua sub Novo Fœdere vindicamur: ut bene distinguit Jo. Crocius, in part. I. cap. 6. Prioris Epistolæ ad Timotheum, p. 181. loco doctrinarum primo de statuum discrimine. In quo autem consistat Libertas Christiana sub Novo Testamento, indicat Henricus Morus Cantabrigiæsis, in *Opp. Theol. lib. 9 cap. 7. pag. 393, 394. parag. 8. 9 & 10.* Scilicet, Fideles. 1. relaxantur a fastidiosis prolixisque caeremoniarum impedimentis: ita ut non superstitionis super-

fluarum opinionum laqueis ritibusque amplius simus implicati, talium utique, quæ suâ naturâ ad divinam vitam promovendam minime tendant, Christiane Regnum amplificandum in terris. 2. A peccatis, id est, a superbia, ab invidia, ab odio, ab iracundia, a dolore, ab avaritia, & ab omni cupiditate: ita ut hæc libertas nos ducat ad justitiam, quæ efficacem veritatis persuasionem non potest non præsupponere. Hinc autem mihi videor non male coniecturam fecisse, Christum, Cœlestem nostrum Doctorem, heic loci per phrasin, ἡ ἀληθεὶς ἐλευθερία ὑμῶν nihil aliud significasse, quam quod credentes per Veritatem in Verbo Dei sanctificarentur, quemadmodum innuitur Joann. XVI. 17. Ad Libertatis autem hujus Christianæ naturam & partes qui ampliori commentario cupit informari, inspiciat quæso Jo. Calvinus institut. Libr. III. cap. 19.

§. 12. Verum enim vero, si quis hisce non suffragetur solutionibus, velim brevissulam Pauli ad Philemonem perlegat Epistolam, agniturus mecum, *ubi rerum testimonia adfunt, non opus esse verbis.* Ex hac enim Epistola huc meridiana clarior elucescit, Servum Onesimum, quippe qui ab Hero suo Philemone Romam aufugerat clanculum, ibique a Paulo Doctrinæ Evangelicæ fundamentis erat initiatus, proprio postea Domino fuisse remissum, qui (ut ex totius Epistolæ contextu est colligendum) per preces rogatur humanissime, ut hunc reducem Onesimum non verberibus, pro jure suo, sed amore fraterno, ob fidei communionem, qua Onesimus fungendo in posterum officio suo aptior esset, quam olim, excipiat. Ex quibus evidentissime id efficitur, quod volumus, Oeconomæ Novi Fœderis naturam non necessario, ut Deus a nobis colatur, postulare externam, sed tantum Spiritualem Libertatem: ita ut per Religionem Christianam statuum differentie minime sint tollendæ. Digna sunt lectu verba, quæ, ad ultimam versus decimi quinti partem Epistolæ modo citatæ, habet Illustrissimus Hugo Grotius, cujus fama superstes micat ut sidus in Orbe Frudito.

videatur etiam Clarissimus Paulus Voët. *Instt. Lib. 1. tit. 3. Num. 4.*

§ 13. Huic indubitæ veritatis demonstrationi, quam ex Evangelii indole (nisi me omnia fallant) deduximus, si quis adhuc perfractè obloquatur, eo ipso in extremas, nec unquam removendas, difficultates erit necesse ut incurrat. Nam est vel ipsis Catechumenis in propatulo, in Evangelio ipso Spirituale Dei Regnum, desumptâ phrasi ab hujus mundi Regnis, Regibus, ac Dominis, sæpissime ita figurari, ut animarum nostrarum unicus & fidelissimus Pastor Christus Jesus, pro ejusdem Regni Rege Dominoque Gloriosissimo habeatur, qui, multo servitio stipatus, dat jura Subditis suis, quos ipse suo sanguine acquisivit, quique propterea admonentur, ut in memoriam continuo revocent, se pretio esse emtos, ut Deum corpore & spiritu suo glorificent: allusione sic factâ ad jus, quod antiquitus Domini habebant in Servos, quos in proprios usus emerant. Quo jam pacto hæc & similia sensu sanô explanabuntur significantissime ac percipientur, si teneatur, secundum Adversariorum hypothésin, servitutis nomen & usum, in se spectatum, Oeconomix Novi Fœderis naturæ ita adversarium esse, ut Christianum Servum habere non licerét Christianis? Quid, quæso, an omnes illæ phrasès mutuo sumptæ sunt à re non licita, Christianisque interdicta? Præterea, quantæ, quæso, fraudi atque injustitiæ aperta daretur janua? Ut enim alii homines, sic etiam Servi, nomen Christi mentiri facile possunt. Hoc autem eo facerent facilius, si tanti sceleris præmium esset libertas. Quo fieret, ut Domini, hæc sæpiuscule circumventi fraude, suo sic privarentur jure, ut multi, rerum suarum maxime studiosi, ab omni convertendorum Servorum cura revocarentur, eidemque se opponerent potius. Quod quam alienum a Piorum voto sit & desiderio, percipimus omnes.

§ 14. Ad hæc omnia, quæ, inde a paragrapho quarto hujus capituli huc usque, in medium protulimus, qui, omni
præ-

præjudicio deposito, attenderit, sua sponte mihi assentietur, olim fallaciter orbi Christiano obtrusam fuisse Disputationem sub titulo: *de Mancipiorum Turcicorum manumissione baptismo implicita*. Hanc merito denudatam falsam esse docuit & repudiavit Vir Amplissimus & Clarissimus Christianus Thomasius, in *quæst. promisc. Histor. Philos. Jurid. quæst. octava*.

§. 15. Sed ut tandem hac demonstratione pro nostra sententia, ex Oeconomiae Novi Foederis natura derivatâ, superfedeam, in verba Venerabilis Jo. Calvini delinam, quibus Vir ille severæ pietatis, & inlytum inter primos veritatis Evangelicæ Propagatores Membrum, nostrorum Adversariorum opinionem suo jam tempore publice refutavit, cum ait, *Lib. 4. Instit. Cap. 20. De Politica administratione. Num. 1. ad finem: At vero qui inter corpus & animam, inter præsentem hanc fluxamque vitam, & futuram illam æternamque, discernere noverit, neque difficile intelliget Spirituale Christi Regnum & civilem ordinationem, res esse plurimum sepositas. Quum ergo Judaica illa sit vanitas, Christi Regnum sub elementis hujus mundi quærere ac includere: nos magis, quod perspicue Scriptura docet, spirituale esse fructum cogitantes, qui ex Christi beneficio totam hanc libertatem, quæ in ipso nobis promittitur atque offertur, meminerimus intra suos fines continere. Nam quid est, quod ipse idem Apostolus, qui jubet, ut stemus, nec subjiciamur jugo servitutis, alibi sollicitus esse servos de statu suo vetat: nisi quia spiritualis libertas cum politica servitute optime stare potest? In quem etiam sensum accipiendæ sunt istæ ejus sententiæ, in Regno Dei non est Judæus, neque Græcus, non masculus aut femina, non servus aut liber. Item non est Judæus nec Græcus, præputium, circumcisto, Barbarus, Schytha, Servus, Liber. Sed omnia omnibus Christus. Quibus significat nihil referre qua sis apud homines conditione, cujus Gentis legibus vivas, quando in rebus istis minime situm est Christi Regnum.*

§. 16. Feliciter primâ Adversariorum acie sic profligata,

ta, in secundam irruamus. Scilicet, contendunt, nostram thesi admiffa, temere recedi ab antiquo pariter & recepto Veterum Christianorum more, apud quos manumiffio Seruorum, ut pietatis eximiae indicium, fuit celebrata. Potiffimum die Paschatis, qua ibant in memoriam refurrectionis gloriofiffimae Salvatoris nostri: ita ut apud Gregorium Nyffenom, qui An. 370. floruit, legatur: *Hoc die nexi foluuntur, debitor dimittitur, feruus bono & humano praconio atque edito Ecclefia manumittitur.* Hinc iam concludendum putant Adverfarii, tunc temporis intellexiffe, ac facto veluti demonftraffe, Christianos Veteres feruitutem personalem & libertatem Christianam fibi invidiam repugnare. Ad hoc itaque argumentum ut, quam breviffime potero, respondeam, velim pro firmo teneri fundamento, noftram quaestionem, in qua nunc verfamur, non effe facti, fed juris: fic ut non inquiramus in id, quod Veteres Christiani, ex fingulari & nunquam non laudando benignitatis & clementiae documento, fecerint, fed tantum in id, quod illis, propter libertatem Christianam, neceffario fuerit faciendum; quodque, ut obferuent & femper & fedulo, omnibus omnium temporum Christianis incumbat. Ad pofterius vero dum Adverfarii noftri Seruorum manumiffionem referant, paucis erit videndum, a quonam Auctore, quo tempore, qua denique occasione, hoc genus manumiffionis fuerit institutum inter Christianos; nec non in quantum eisdem illa obligaverit: ut inde perfpicuum fiat, quam infulfe ex hoc instituto contra noftram Thefim afferatur argumentum.

§. 17. Seruorum autem in Ecclefia manumiffionem moris Auctorem fuiffe Conftantinum Magnum teftantur Scriptores Historiae Ecclefiafticae. Sozomenus enim Lib. 1. Cap. 9, ait: *Atque mihi in hunc fermonem ingreffo operae pretium videtur, eas quoque leges hoc loco recenfere, quae ad utilitatem eorum, qui funt in Ecclefiis libertate donati, conftituta funt. Nam cum partim praeequiffa quaedam legum*

E

obz

observatione, partim præ possessoribus, qui inviti eos dimiserunt, permagna esset difficultas in majore libertate acquirenda, quam Romani civitate donari appellant: tres tulit leges, quibus decrevit, ut omnes, qui in Ecclesiis essent testimonio Sacerdotum libertate donati, in Rempublicam Romanam adscriberentur. Hujus pii instituti satis clara etiam nostra ætate extant indicia: quippe consuetudo adhuc tenetur, ut leges de eo sancitæ, in principio Tabularum de manumissionibus scribantur. Atque hæc sunt leges a Constantino promulgatæ: qui quidem omnem curam & cogitationem ad Christianam Religionem ornandam cor-sulit. Et apud Nicephorum Callistum, Lib. 7. Cap. 46. hæc de eo leguntur verba: Libertatem quoque Ecclesiæ, lege latâ, concessit, & ut libertate Sacerdotibus testibus donati Civium Romanorum numero adscriberentur. Quæ omnia tempus quoque ipsum, ad hunc usque diem, consuetudine probata plurimorum annorum prævalente, confirmat. Atque ille quidem magno studio leges ejusmodi condidit, rebus autem ipsis cultum divinum sedulo propagavit.

His postremo succinit Historia Ecclesiastica, quam Tripartitam vocant, Lib. 1. Cap. 9. Cum, propter subtilitatem Legum, etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres tulit leges, decernens omnes in Ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hanc piam adinventionem, Romana civilitate frui, cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sane studens in omnibus honorare religionem. Confirmatum & hoc in lege prima & secunda, Cod. de his, qui in Ecclesia manum. Lex enim prior sic se habet: Jam dudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertatem Domini suis Familiis præstare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant: ut, propter facti memoriam, vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice Testium signent. Unde a vobis quoque ipsis non immerito danda & relinquenda sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dum-

modo vestrae voluntatis evidens appareat testimonium. Posterior vero Lex sic sonat: *Qui ex religiosa mente in Ecclesiae gremio Servis suis meritam concesserunt libertatem, eandem eo jure donasse v deantur, quo Civitas Romana solemnitatibus decursis, dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub adpectu Antistitum dederint, placuit relaxari: & quæ sequuntur.* Verum equidem est, quod ita primæ Legis verba, *Jam dudum placuit,* ab Auctoribus supra adductis discrepare videantur, quominus Constantinum pro primo manumissionis in Ecclesia Auctore habeamus. Sed hanc discrepantiam & dubitationem non Infimorum Subselliorum in Choro Jurisperitorum Viros, quorum ingenia ad hæc verba sese exercuerunt, dupliciter sustulisse video. Quum enim animadvertant, Constantinum, antequam memoratas daret Leges, aut consultum per Epistolam respondisse, id fieri licere, aut illum de re præsentis tres leges tulisse, quemadmodum ex Sozomeno paulo ante audivimus. Unde concludunt, harum Legum primam temporis injuriâ intercidisse. Quomocunque autem hæc res se habeat, id, quantum equidem scio, apertissime constat, neminem hujus constitutionis atque consuetudinis ante Constantini ex Ethnicismo ad puriora Sacra conversionem meminisse, sed demum inter annum a Christo nato cccxii. & annum cccxvi. hoc genus manumissionis inter Christianos invaluisse. Quæ cum ita sint, jure meo ex Adversariis quæro, cur tanto intervallo ab Apostolorum primorumque Christianorum ætate, qua procul dubio haud minor pietas cum charitate erat conjuncta, hæc consuetudo demum fuerit introducta? An quia sæculum prius almæ libertatis Christianæ dulcedinem ac fructum non perceperit? An vero quia tunc temporis in Ecclesiae gremio non fuerint Servi? Utrumque hoc si quis statueret, non modo suam ignorantiam proderet, sed & in veritates clarissimas, quas antea demonstravimus, irritò conatu involaret.

§. 18. Occasionem vero, qua Servos manumitti in Ec-

clesia iussit Constantinus, si quis e civitate Scriptoribus diligentiis secum consideret, persentiscet, hoc genus manumissionis commendatum fuisse Ecclesiasticis non tam ad libertatem Evangelicam tuendam, quam quidem ad eorum auctoritatem, etiam in rebus humanis, augendam. Scilicet, Christianorum Vexatoribus partim inhibitis, partim verò morte deletis, cum lætior Ecclesiæ aspectus simul & uberrima pax ubicunque locorum præberetur, Imperatori laudato, ex amore & reverentia erga Religionis Professores, placuit, ut jus manumittendi (quod, ut omnibus Gentibus, ita & Christianis, quos plusquam Gentiles mansuetiores esse oportet, suadebat humanitas) esset penes Episcopos: quorum scilicet sententiæ firmiori & potentiori, quam Judicum Sæcularium, major fides sit habenda, Senserat enim Constantinus, ut Sozomeni verbis utar, præ exquisita quadam legum observatione permagnam fuisse difficultatem in majore libertate acquirenda. Nimirum, censu durante, cui modus manumittendi in Ecclesia successit, quem ideo præstantes Jurisconsulti in Lege Secunda denotari per *Solemnitates decursas* opinantur, moris erat Romæ, ut Servi, jussu suorum Dominorum inter Cives Romanos censum professi, libertatem consequerentur.

§. 19. Hæ Constantini Leges nequiquam singulos obligaverunt Christianos, ut omnes suos Servos sive Gentiles, sive Christianos, velint, nolint, e manu mitterent (quasi vero Servitus cum Libertate Evangelica pugnare tum deum innotuisset) sed agunt duntaxat de iis, quos, si bene meriti essent, libertate ex arbitrio donare possent. Eodem modo, quo Veteres cum Servis fidelibus olim egerant, secundum illud Terentianum, in *And. Act. 1. Scen. 1.*

Feci e Servo ut esses Libertus mihi,

Propterea quod serviebas liberaliter.

Hoc autem ut credamus, D. Augustini Sermonis Quinti verba, inde a pag. 60--63. addit. a Jacobo Sirmondo, Paris. nobis persuadent: *Servum tuum manumittendum ducis in Ecclesiam,*

*ſim. Fit Silentium. Libellus tuus recitatur, aut fit deſideriū
tui proſecutio. Dicis te Servum tuum manumittere, quod tibi
in omnibus ſervoaverit fidem.*

§. 20. Hoc eo magis affirmo, quia ævo, ſuperſtitioni-
bus ut ut pleniffimo, Marculfi Monachi (quem circa annum
Chriſti ſexcentefimum ſexageſimum floruiſſe in Francia de-
monſtrant Notæ Bignonianæ ad ejuſdem Formularum Librum
primum) non ſolum Conſtantinus pro manumiffionis in Ec-
cleſia Auctore fuit habitus, verum etiam quia erat penes
Dominos ex arbitrio proprio ſuis; quos manumittebant,
Servis quamcunque libertatis donationis conditionem præ-
ſcribere. Scribit enim Marculſus. *Lib. 2. Formularum,
capit. 33. Dilecto ſuo illo aut illa ille, pro reſpectu fidei ac
Servitii tui, quam mihi famularis, pro remiſſione peccatorum
meorum, te ab omni vinculo Servitutis abſolvo: ea tamen con-
ditione ut, dum adoixeris, mihi deſervias; poſt obitum vera
meum, ſi mihi ſuperſtes fueris, ſis Ingenuus: & quæ ſequun-
tur. Huc accedit demone; quod hoc ſæculo Servorum ven-
ditio eſſet in uſu: uti patet ex Formulis Bignonianis: quæ
Marculfo adſcribendæ eſſe videntur. Capitulo enim ſe-
cundo legimus: *Domino Magnifico Fratri illi Emptori, ego tu
Dei nomine ille venditor. Conſtat me non imaginario jure,
nec nullo cogentis imperio, ſed proprio voluntatis mee arbitrio
tibi vendere, quod ita & vendidi, a die præſente, vernaculum
juris mei nomine illum, & ſic deinceps.* Quæ cum ita ſint,
clariffimum in modum effulgeſcit, quam male credatur,
manumiffionem Servorum in Eccleſia olim introductam
ſuiſſe ad ſervitutem, præpter libertatem Evangelicam, &
voto Orbe Chriſtiano, & quaquaverſum propagarentur dog-
mata ſalutaria, funditus extirpandam: ſicut omnes ubi-
que Chriſtiani, etiam noſtro nunc tempore, ad eundem
conſervandum morem eſſemus adſtricti.*

§. 21. Sed forſitan, ſecundum illud Poëtæ effatum, *quon-
dam etiam viſis redit in præcordia virtus*, contra nos inſur-
gent Adverſarii, dicentque, etiamſi cedamus demonſtratio-

ni præcedenti, tamen contendimus, ex citato Marculfo, non paucos antiquitus Christianos, ut pium non tantum, verum etiam ut meritum quid considerasse, si quis Servum Servamque suam a servitutis jugo solveret: adeo ut quod quondam Deo placuisse docetur, maxime semper debeamus curare.

Non equidem diffitemur, multos inter Veteres Christianos, & præsertim Francos, in hanc opinionem fuisse deductos a quibusdam Ecclesiasticis, quibus jus manumittendi, juxta Constantini institutum, erat commendatum: sed eandem nullo pacto dubitamus vanam & supersticiosam pronunciare. Nam præterquam quod hujus opinionis, ut receptæ apud ante citatos Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, nulla mentio profert, ex ipsis illis Formulis, quibus, hoc Marculfi sæculo, Servorum manumissio peragebatur, quam longe hæc opinio a veritatibus divinis recedat, didicerunt illi, quibus erectiora dedit Deus ingenia, quique a Cælesti nostro Doctore didicerunt, licitum non esse nobis, ut Dei legis graviora præcepta, judicium, & misericordiam, ac fidem, linquamus, ut traditionibus hominum adhæreamus. Quod ut vel in ipsos Adversariorum oculos incurrat, tria tantum loca ex ipso Marculfo adducam. Sed risum teneatis, Amici! Scilicet *Lib. 2. Capitul. 32.* legimus: *Qui debitum sibi nexum relaxat Servitium; mercedem in futurum apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille & Conjux mea illa pro remedium animæ nostræ, vel retributione æterna, te illo ex familia nostra a præsentē die ab omni vinculo Servitutis absolvimus &c.* Ibidem infra *Capitul. 34.* Si aliquos ex Servientibus nostris a jugo Servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribuere confidimus. Igitur ego ille, propter nomen Domini & retributione æterna te illum ab omni vinculo Servitutis libero, ita ut ab hac die vitam ducas ingenuam, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, & nulli heredum ac proheredum meorum vel cuicunque Servitium impendas, nisi sub integra ingenuitate defensione, cui te ex meis hære-

di-

ibus elegeris habere debeas, & oblata mea, ubi meum requisivit corpusculum, vel luminaria annis singulis debeas procurare, & sic porro. Demique in ejus Appendice Capitul. 13. hæc prostant verba: Dum Omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debere, ut aliquantulum de peccatis nostris minuere mereamus. Itaque ego ille in Dei nomine pro animæ meæ remedium, vel pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, Servum juris mei nomine illum relaxavi ingenuum: & quæ subnectuntur.

§. 22. Sed, ne proposito longior sim, progrediar, ut demonstrarem, illos, inscitiam magis, quam firmo fundamento, argumentari, quotquot id agunt, ut sibi aliisque in animum inducant, Servitutem, sensu strictissimo sumendam, ideo inter Belgas amplius non obtinere, quandoquidem leges simul & fundamenta Evangelii eidem resistere itatuunt. Quod enim quilibet Civis & Accola hæc libertate plenissima gaudeat, secundum harum Regionum Comitum & Regum privilegia, id adscribendum politicis rationibus nemo, nisi Belgicarum rerum ignarissimus, negare poterit. Nam & ante, & post Belgium Reformationis luce salutifera collustratum, hæc Servitus erat res notissima: ut testantur non modo Antiqui, verum & Recentiores Jurisperiti, qui in suis Operibus aliquam Belgii Provinciarum mentionem fecerunt.

§. 23. Certe Clarissimus Jurisconsultus Petrus Gudelinus in suis Commentariis de Jure Novissimo, lib. 1. cap. 4. *De iis quæ jure novissimo circa servorum conditionem introducta sunt pag. 56. ad finem, dicit: fuisse autem olim, tam hic, quam a-
libi, apud Christianos durissimum Mancipiorum atque Vernarum usum, ac etiam Ecclesias possedisse, ex monumentis constat, donec crescente paulatim ebaritate Christiana, quæ plurimos ad manumittendum suadebat, tandem prorsus Servi fere ubique esse desierunt, ut notavit Joannes Molanus de Canonicis, Lib. Tert. Ex quo tempore id acciderit, non scitur exacte: plane circiter*
um-

annum Christi millesimum ducentefimum adhuc servos in Italia & Germania fuisse, Rescripta Pontificum in Decretalibus, sub Tit. de Servis non ordinandis, & Tit. de Conjugio Servorum, indicant. Ad hæc refert idem Molanus, Libro nunc allegato, Ecclesiam Divi Petri Oppidi Lovaniensis instrumentum habere manumissionis cujusdam, in ea Ecclesia factæ, anno millesi no ducentesimo quinquagesimo: ut probabile sit à trecentis duntaxat annis, aut paulo amplius, possessiones Servorum exulare in Belgio nostro, & plerumque aliorum locorum cœpisse. Attamen retentus est, in hodiernum usque diem, Servorum eorumque vendendorum usus, tum in Lusitania, tum in aliis Hispaniæ partibus, & nonnullis aliis ditionibus, quæ Turcis sunt vicina — ac nos ibi est Servos permanere, quamvis religionem Mahumetis ejuraverint, & Christianâ imbuantur. Quod absurdum videri non debet, cum sententia sit approbata Servitutem personarum & dominicam potestatem Legi Divinæ non adversari.

Ne quis autem adversæ sententiæ Patronus arma, quibus nos confundat, censeat sibi abscondita esse sub istis verbis: donec, crescente paulatim charitate Christiana, quæ plurimos ad manumittendum suadebat, tandem prorsus Servi ferè ubique esse deserunt, illi omnem occasionem virium resamendarum adimam. Scilicet, concedimus quidem facile, charitatem Christianam non solum non permisisse, ut Christiani in suos Servos sævirent, sed procedente etiam tempore potuisse ansam præbere, ut status servilis funditus fuerit remotus: atque ita cuivis Christiano semper licitum esse, si velit, Servum suum manumittere. Verum denegamus, id ex aliquo Euangelii expresso mandato proficisci.

Gudehno addatur Paulus Christianus, apud quem. *Decis. Curie Belgicæ, Volum. 4. Decis. 8^a. Num. 2, 3.* eadem ferè reperuntur verba. Ampl. Ulr. Huberus, Servitutis inter Christianos sublationem ad seriora tempora referens, ait, in *Prælectionibus ad Tit. Instit. de Jure Person. §. 6.* Sed ab hoc tempore, id est A. Christi 1212. aut non multo secus, Christiani se mutuo in Servitium redigere desierunt. Hu.

Hugo Grotius etiam, in *Introductione ad jus Hollandicum, idiomate Belgico confecta*, ante trecentos annos, Servorum usum demum abrogatum in Belgio.

§. 24. Si quis autem, *quædam illa causa proprie & ratio fuerit, cur Servitutis nomen, nec non & usus, in Belgio penitus desierit, velim audiat, quæ habet Clar. Paulus Voet. Institut. Lib. 1, tit 3. Num. 4. ubi dicit: Provincia vero Belgii Fœderati, in tantum a jure Servitutis abhorrrent, postquam sese in libertatem jure & armis receperunt, ut si qui aliunde Servi ad nos transierint, vel limites nostri territorii, fuerint ingressi, eo ipsa libertatem consequantur. Ut multo magis ipsi in Belgio Fœderato in tuto sint collocati, qui se intra nostram ditionem, tanquam intra tutelam & protectionem, receperunt, nec suis, a quibus profugerunt, exhibeantur.* Ex quibus omnibus satis superque quilibet est manifestum, non tam Evangelii Legibus vel Fundamentis, quam Politicis Rationibus, esse adscribendum; quos omnes Servus, qui aliunde huc defertur, libertate plenissima in Belgio fruatur.

§. 25. Conclusio nostra quam firmo nitatur fundamento, vel inde colligitur, quod, sententiæ Adversariorum de Belgio nostro admittæ, esset ostendendum, quomodo, libertate Evangelii factâ testâ, in multis aliis Christianorum Rebuspublicis, in quibus omnes Christianismum, diversis licet sententiis, diversoque modo, profitentur, non solum remanserint vestigia quædam Servitutis prætinæ, verum etiam, quod magis, emtio & venditio Servorum. Nam modo allegatis P. Voet, locis citato, cum alium Testium Græcum addidit, affirmat, nihilominus remanserunt vestigia quædam prætinæ Servitutis, in Germania, Polonia, Moscovia, Transylvania, Borussia, etiam in Tetrarchia Zuphanicæ & Velovica. Ex paulo post in Angliæ Regno duplici sublata Servitute, per multas glebas adfortuntur, alii ad tempus, alii ad perpetuum, in servorum instar servantur, apprentices, &c. quædam autem de venditione Servorum, præsertim in Angliâ, videlicet, quæ de Lu-

sitans habentur apud Jo. Bodinum, *Lib. 1. de Republ. cap. 5.*

§ 26. Neque Viri quidem Doctissimi, qui de Rebus publicis optime sunt meriti, optare dubitarunt, ut Servitus perionalis, quæ nostris temporibus inter Christianos plurimos, aut ferre, aut penitus, sublata est, restitueretur (ita tamen, ut Domini clementiæ Christianæ studerent, non ferociæ) utpote quæ Rebus publicis esset utilissima. Nam tam certum est, quam quod certissimum, e Servitutis usu abrogato multa, nec facile dinumeranda, emanare incommoda. Huc tendunt verba Amplissimi & Aestumatissimi Busbequii, cum ait, *Epistol. Turcica 3 pag. 160, 161 edit. Lugd. Bat. 1633. At nescio, an optime rebus nostris consuluit, qui servitutem primus sustulit. Si justa, ac clemens, & qualem Leges Romanæ præscribunt, Servitus præsertim publica maneret, non tot fortasse crucibus, neque tot patibulis opus esset, ad coercendos, quibus, præter vitam & libertatem, nihil est, quos egestas ad quodvis audendum scelus impellit. Libertas sine re non semper suadet honesta. Non omnium ingenia inopem ferunt libertatem, nec omnes ita nati sunt, ut se regere, & suo arbitrio recte uti sciant; melioris ductu atque imperio, tanquam adminiculo, opus habent; nullum alioqui peccandi finem facturi: ut sunt quædam bestia, quarum ferocitas semper metuenda fit, nisi vinculis coercantur. Hic quidem mens imbecillior autoritate herili gubernatur: Herus Servi labore vivit. Turcæ maxima, qua publice, qua privatim, e Servitio emolumenta capiunt; rem familiarem Servorum operis præclare tuentur; ideoque proverbio negant eum pauperem videri, cui vel unicus Servus fit. Sed & publice si quid moliendum, transferendum, eruderandum, aut minuendum sit, id Servorum operâ & assiduitate consequuntur. Nos operum antiquorum magnificentiam nusquam assequimur. Quid enim? Manibus destituimur, hoc est Servorum auxilio. Ut taceam, quantum instrumentum Servorum doctrina & literæ fuerint Veteribus, ad omnem scientiam adipiscendam. Potgesflertus vero, Magorum Virorum nixus suffragiis ac testimoniis, &*

præ-

præsertim Busbequii, in *Prolegom. de Statu Servorum*, parag. 33, 34, & 35. generatim evincit non modo, magnas ex servitute personali, præ mercenaria, utilitates in genus humanum redundare: verum & speciatim disputat de coluvie hominum mendicantium ac otiosorum, qui divagando suorum Concivium vel aliorum. Hominum alimenta devorant, & vires debilitant, cui malo obveniretur, si adhucdum Servitus vigeret plenissima inter omnes Christianos.

§. 27. Ex omnibus itaque ante dictis (ne sim infinitus) etiamsi omne horum Scriptorum Doctissimorum verbum nullo modo faciam meum, de rei tamen summa & capite satis, opinor, tãtò concludo, *Libertati Christianæ Servitutem* (quippe quæ hæc vel ex aliquo benignitatis & clementiæ sensu, vel ex politicis rationibus, non vero ex Lege Divina, est abrogata) *nulla ex parte adversari Libertati Christianæ*. Unde sua sane sponte fluit, *eam impedimento non esse, quominus Evangelium propagetur in his Christianorum Colonis, ubi Servitus, in hunc usque diem, usu venit*. Hac enim ratione quoddam amicissimum Deoque gratissimum Regnum erigi poterit & debet Dominos inter & Servos, Sacris Melioribus edoctos: uti Philemoni commendat Paulus, *vs. 16*. Nimirum sic demum Servi erunt ad suorum Dominorum nutum quam paratissimi, secundum illud (a): *Servi, obedite iis, qui Domini sunt secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, tanquam Christo*. Sicque alterum illud altas ager radices in animos Dominorum, quotquot Hominem Christianum non fuerunt: (b) *& vos, Domini, eadem facite erga illos, remittentes minus: scientes quod & vester in seipsum Dominus est in Cælis, nec persona respectus est apud illum*. Rationes autem ut & modos, quibus initiis & observatis, hoc Regnum felicibus auspiciis queat fundari & confirmari, indicat Vir Eruditissimus, de me, si quis

(a) Ephes. 6: 5—8. (b) *vs. 9.*

unquam, optime meritis, Henricus Vesse, Hagiensis Ecclesiae Venerandus maxime Pastor, in Præfatione Historica præfixa Libro, qui inscribitur: *Paukeurige Berigten nopens de grondvesting des Christendoms onder de Heidenen op de kust van Choromandel en Malabaar / doo; de Oeuschē Missionarissen op Tranquebar.* Hic autem Theologus ille Incomparabilis, *parag. 46, 47.* quorundam hominum dubitationibus, quibus sunt solliciti, num Dogmata Euangelica Servis tradi possint sine detrimento, recensitis & refutatis, *parag. 48 — 53.* media, hoc religionis opus promotura & infervitura, ordine concinno digessit.

T A N T U M.

A N N E X A.

- I. *Ideam Dei nobis inmatam esse, firmissime tenemus.*
- II. *Pluralitas Deorum cum sana mente non potest statui.*
- III. *Prima nobis veritas, tum ad Deum, tum ad nostri existentiam naturali lumine demonstrandam, est aureum illud, Cogito, ergo sum.*
- IV. *Polygamia simultanea in legem naturalem veritatesque divinas incurrit.*
- V. *Deus naturam suam est incorporeus non tantum, sed & corpore non vestitus.*
- VI. *Theologia Naturalis ad salutem non sufficit.*
- VII. *Codex Divinus nec aliquo casu scriptus est, nec ab auctoritate Ecclesie pendet.*
- VIII. *Dei aeternitas excludit non tantum omne initium ac finem, sed etiam omnem temporum successionem.*
- IX. *Actus Justificandi non est confundendus cum Sanctificatione.*
- X. *Non datur duplex Independens Principium.*
- XI. *Deus neque fallere potest, neque falli.*

F I N I S.